

Nr 6.

Ankom till riksdagens kansli den 15 maj 1941 kl. 12 m.

Andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 6, i anledning av väckt motion om åtgärder för ernående av vidgad frikrets för landsbygdens telefonabonnenter m. m.

I en inom riksdagens andra kammare väckt, till dess tredje tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 164, hava herrar *Hansson* i Skediga och *Carlsson* i Bakeröd hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t göra framställning om åtgärder för ernående av vidgad frikrets för landsbygdens telefonabonnenter samt en ur praktisk synpunkt lämpligare indelning i taxerområde under beaktande av i motionen framlagda synpunkter. *Motionen.*

Beträffande motiven får utskottet hänvisa till motionen.

Över ifrågavarande motion har utskottet i vederbörlig ordning inhämtat utlåtande från telegrafstyrelsen. Berörda utlåtande återfinnes såsom bilaga härtill (Bil. A.). *Utredning.*

För egen del får utskottet anföra följande. *Utskottet.*

Av innehållet i telegrafstyrelsens utlåtande över motionen framgår, att utvecklandet och förbättringen av landets telefonväsen oavslutligt fortskrider i olika hänseenden. Ej minst gäller detta landsbygdens abonnenter. Styrelsen har sålunda i sitt utlåtande bland annat framhållit, att — enligt ett år 1935 fattat beslut — frikrets skall inrättas vid *alla* stationer, oavsett deras storlek, och sådan krets är avsedd att omfatta en cirkel med som regel minst 2 km. radie. Styrelsen hyser vidare förhoppning att praktiskt taget samtliga frikretsar skola vara färdiga under år 1942. I andra av motionärerna angivna fall utgå för utom frikrets bosatta abonnenter avgifter, som på landsbygden i stor utsträckning understiga telegrafverkets självkostnader. Den påbörjade automatiseringen av hela landet gäve enligt styrelsens upplysning anledning att emotse lägre taxor över huvud taget mellan närbelägna taxerområden. Styrelsen framhåller slutligen hurusom den målmedvetet strävat efter att och även lyckats nedbringa telefonkostnaderna och öka förmånerna för landsbygdens telefonabonnenter. I främjandet av förbättring av landsbygdens telefonförhållanden har styrelsen sett en av sina viktigaste uppgifter. Ett tillmötesgående av motionärernas krav måste emellertid med hänsyn tagen såväl till det aktuella finansiella läget som till knapphet på vissa materialier och svårigheter vid anordnande av erforderliga transporter under nu rådande förhållanden ske endast steg för steg.

I vad telegrafstyrelsen sålunda anfört kan utskottet för egen del instämma. Av skäl, som i utlåtandet angivits av styrelsen samt med hänsyn till vad ut-

2   *Andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande Nr 6.*

skottet jämväl i övrigt inhämtat i hithörande frågor finner sig utskottet — under framhållande av angelägenheten av att landsbygdens telefonväsen förbättras i den mån och i det tempo, som omständigheterna sådant medgiva — förhindrat föreslå några åtgärder i motionens syfte utan hemställer därför,

att här ifrågavarande motion, nr 164, icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 9 maj 1941.

På utskottets vägnar:

MARTIN LJUNGBERG.

Närvarande: herrar *Ljungberg, Thapper, Andersson* i Eskilstuna, *Hedqvist, Nilson* i Spånstad, *Jonsson* i Alsen,* fru *Skoglund-Lindblom*, herrar *Boman, Skoglund* i Umeå och *Nilsson* i Göingegården.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Bil. A.

Till Riksdagens andra kammarens tredje tillfälliga utskott.

I skrivelse till telegrafstyrelsen den 7 februari 1941 har Kungl. Maj:t anbefallt Styrelsen att såvitt möjligt före den 1 mars 1941 till riksdagens andra kammarens tredje tillfälliga utskott överlämna begärt yttrande över en inom andra kammaren väckt motion, nr 164, om åtgärder för ernående av vidgad frikrets för landsbygdens telefonabonnenter m. m.

I ifrågavarande motion hemställles ”att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t göra framställning om åtgärder för ernående av vidgad frikrets för landsbygdens telefonabonnenter samt en ur praktisk synpunkt lämpligare indelning i taxeområde under beaktande av i motionen framförda synpunkter”.

Motionärernas första önskemål — vidgad frikrets för landsbygdens telefonabonnenter — tar sikte på den omständigheten, att abonnenter, som bo utanför den s. k. frikretsen vid en telefonstation, måste ikläda sig särskilda kostnader för ledning till stationen. Dessa abonnenternas ledningsomkostnader bero huvudsakligen på tre olika faktorer. nämligen hur tätt telefonstationerna ligga, frikretsens storlek vid telefonstationen samt storleken av avgifterna för ledning utanför frikretsen.

Då det gäller nedbringandet av ledningskostnaderna för landsbygdens befolkning innebär givetvis anläggandet av nya växelstationer ett av de för-

nämsta hjälpmedeln. Telegrafstyrelsen tillämpar för närvarande den bestämmelsen, att ny växelstation i regel anlägges, så snart 5 nya abonnenter anmäla sig för abonnemang att gälla minst 5 år i följd och under förutsättning, att den nya stationen är belägen på minst 5 km avstånd från närmast befintliga station.

I obygden och särskilt i Norrland har telegrafstyrelsen dessutom anlagt s. k. fristående samtalsstationer, vid vilka det icke fordras någon abonnent utan endast uppsättes en apparat för allmänhetens bruk. Önskar emellertid abonnent ingå till sådan station, möter detta i regel intet hinder och abonnenten erhåller i så fall samma förmåner som abonnenter vid vanlig växelstation.

Dessa villkor för anläggandet av nya växelstationer, vilka i stort sett ha tillämpats sedan år 1929, ha visat sig medföra ständigt ökat antal nya stationer. Sålunda har antalet nya stationer under senaste 10-årsperioden ökat från 4,000 till 6,200 eller med över 50 %.

Vad beträffar frikretsens storlek eller det område vid en station, inom vilket telegrafverket anlägger och underhåller abonnentledning utan särskild kostnad för abonnenten, medgavs tidigare ej alls någon frikrets vid sådana stationer, där det åligger abonnenterna att svara för kostnaderna för lokal och betjäning d. v. s. manuella stationer med under 35 abonnenter (före år 1933 under 50 abonnenter), och även vid stationer, där telegrafverket svarar för dessa kostnader, var frikretsens storlek jämförelsevis liten, enär densamma vid flertalet stationer omfattade en cirkel med endast 0.5 km radie.

Från och med år 1930 har emellertid en successiv utökning av frikrets-förinånerna ägt rum. Enligt det sista, år 1935 fattade beslutet inrättas frikrets vid *alla* stationer, oavsett stationens storlek, och densamma omfattar en cirkel med som regel minst 2 km radie. På grund av de omfattande arbeten med ombyggnad av abonnenter tillhöriga ledningar, som voro förenade med genomförandet av detta beslut, beräknades detsamma bli helt genomfört först år 1941.

Rörande den takt, i vilken arbetena på inrättandet av 2 km frikrets hittills bedrivits, torde följande upplysningar få lämnas.

Sedan beslut år 1935 fattats om inrättandet av 2 km frikrets vid alla telefonstationer, kunde omedelbart alla de stationer, sammanlagt 1,200 stycken, erhålla dylik frikrets, där alla abonnentledningar inom det blivande frikretsområdet tidigare voro förhyrda och där fördenskull ombyggnadsarbeten av abonnenter tillhöriga ledningar icke behövde företagas. Ställningen den 1 januari 1936 och arbetets gång under de därpå följande fem åren framgår av efterföljande siffror:

	Antal central- och växelstationer			Summa
	med frikrets om minst 2 km	med frikrets om 1—1,5 km	utan frikrets	
Ställningen den 1/1 1936	1,233	1,162	2,485	4,880
Ökning eller minskning:				
år 1936	985	— 180	— 490	315
„ 1937	1,048	— 148	— 614	286
„ 1938	1,015	— 158	— 559	298
„ 1939	771	— 143	— 342	286
„ 1940	392	— 119	— 126	147
Ställningen den 1/1 1941	5,444	414	354	6,212

Av de den 1 januari 1936 befintliga stationerna utan frikrets hava sålunda under dessa fem år 2,131 erhållit 2 km frikrets, medan av de vid samma tidpunkt befintliga stationer, som hade mindre frikrets än 2 km, 748 fått frikretsen utvidgad. Dessutom hava anlagts 1,332 nya växelstationer, som omedelbart erhållit 2 km frikrets.

Vid planeringarna hösten 1939 av motsvarande arbeten för år 1940 ansåg styrelsen särskilt med hänsyn till utfärdade besparingsdirektiv samt svårigheten att erhålla metaller för kablar o. dyl., att omfattningen av frikretsarbetena för tillfället borde något minskas, ehuru tidpunkten för arbetenas fullföljande skulle komma att i motsvarande grad uppskjutas. I skrivelse till Kungl. Maj:t den 10 september 1940, då förhållandena bättre kunde överblickas, gjorde telegrafstyrelsen emellertid särskild framställning om att få disponera ytterligare medel ur telegrafverkets förnyelsefond för att kunna bedriva återstående frikretsarbeten i ökad takt. Denna framställning bifölls också av Kungl. Maj:t. Telegrafstyrelsen hoppas nu, att praktiskt taget samtliga frikretsar skola vara färdiga under år 1942.

Det kan nämnas, att engångskostnaderna för anordnandet av 2 km:s frikrets vid alla telefonstationer beräknas uppgå till 13.5 miljoner kronor och att telegrafverkets driftkostnader beräknas komma att ökas eller inkomsterna att minskas med över 2 miljoner kronor för år.

Vad därefter angår ledning till abonnentapparat, som ligger utanför frikrets, kan den utanför frikretsen fallande delen av ledningen antingen uthyras av telegrafverket mot därför fastställd inträdes- och abonnemangsavgift eller också anläggas och underhållas av abonnenten själv.

Hyresavgifterna för abonnentledningar ha genom beslut åren 1928—1932 blivit avsevärt reducerade. För närvarande utgår en inträdesavgift av 2 kronor 50 öre pr 100 m ledning, om denna kan uppläggas på befintlig stolplinje eller om ny stolplinje uppföres för minst 5 nya abonnenter, och i övriga fall av 7 kronor 50 öre pr 100 m ledning, medan abonnemangsavgiften i båda fallen utgår med 35 öre pr 100 m ledning och kvartal. För förhyrd ledning av undervattenskabel utgår i vissa fall högre avgift.

Det torde böra tilläggas att vid automatiska stationer fordringarna på ledningarnas kvalitet äro så pass höga, att telegrafverket vid dessa stationer icke kan tillåta abonnenterna att själva anlägga och underhålla sina ledningar utanför frikretsen, varför dessa ledningar allid måste uthyras av telegrafverket.

Avgifterna för uthyrda ledningar understiga på landsbygden i stor utsträckning telegrafverkets självkostnader, enär anläggnings- och underhållskostnaderna till följd av den mindre abonnenttätheten blir betydligt högre än i de större samhällena med deras stora kabelnät. *Styrelsen vill särskilt framhålla, att om styrelsen allt framgent skulle kunna bibehålla dessa priser trots de stora prisstegringar, som framkommit särskilt vid ledningsbyggen, ligger redan här en mycket stor lättnad för landsbygdens befolkning.*

Härutöver må nämnas, att styrelsen i syfte att förbilliga ledningskostnaderna för grupper av abonnenter, som bo utanför frikretsen till närmaste station, trots de svåra tidsförhållandena numera infört en anordning med halv- eller helautomatisk anknytningsväxel av i huvudsak samma typer som användas för telegrafverkets automatiska växelstationer. Växeln, till vilken högst 10 abonnenter kunna anslutas, är medelst en för alla abonnenter gemensam ledning förbunden med närmaste station och abonnenterna befrias

från avgifter för ifrågavarande ledning under förutsättning att den blir gemensam för minst 4 abonnenter. Anordningen innebär i sak en utsträckning av frikretsens utöver 2 km, varvid dock, i syfte att nedbringa verkets kostnader för denna utvidgade förmån, abonnenterna få finna sig uti att ha gemensam ledning med andra abonnenter till den överordnade stationen.

Alla nu omnämnda förändringar hava medfört, att ett betydande antal abonnenter blivit befriade från särskilda kostnader för sin telefonledning och att de abonnenter, som bo så långt från en telefonstation, att de allttjämt måste ikläda sig särskilda ledningskostnader, fått dessa betydligt reducerade. Telegrafstyrelsen har också genom den omnämnda anordningen med anknytningsväxlar börjat tillmötesgå motionärernas önskemål om en utsträckning av frikrets förmånerna utöver 2 km.

För att ytterligare åskådliggöra den utveckling, som har ägt rum, ber styrelsen att få hänvisa till efterföljande tablå, som anger längden av fritt upplåtna ledningar inom frikrets och av abonnenter tillhöriga eller förhyrda ledningar utanför frikrets, för senaste tioårsperiod.

Längd av abonnentledningar i km			
Vid slutet av år	Inom frikrets	Utom frikrets	Summa
1931	410,000	170,000	580,000
1932	434,000	165,000	599,000
1933	459,000	165,000	624,000
1934	482,000	165,000	647,000
1935	527,000	151,000	678,000
1936	595,000	145,000	740,000
1937	678,000	131,000	809,000
1938	771,000	122,000	893,000
1939	853,000	112,000	965,000
1940	918,000	110,000	1,028,000

Längden av de ledningar, för vilka abonnenterna måste ikläda sig särskilda kostnader, har sålunda, trots den samtidigt skedda betydande tillväxten i antalet abonnenter, under dessa tio år sjunkit från 170,000 till 110,000 km eller från 29 % till endast 11 % av de totala ledningslängderna. Av de vid 1940 års slut utanför frikrets befintliga ledningarna voro 65,000 km förhyrda av telegrafverket (år 1931 58,000 km), medan 45,000 km (år 1931 112,000 km) tillhörde abonnenterna själva.

Vad därefter angår det i motionen framställda önskemålet rörande en ur praktisk synpunkt lämpligare indelning i taxeområden får telegrafstyrelsen anföra följande.

Landets indelning i taxeområden, inom vilka abonnenterna äga rätt utväxla mellanortssamtal utan särskild periodavgift, är av naturliga skäl en mycket svårlöst fråga, om man skall söka tillfredsställa alla skilda önskemål. En mängd gränsfall måste alltid uppstå som äro svåra att tillfredsställande reglera, och över huvud taget kunna nästan på varje punkt skäl anföras både för och emot en annan indelning än den fastställda. Den taxeområdesindelning, som för första gången genomfördes från och med år 1916, har också sedermera vid flera tillfällen undergått förändringar, syftande till att uppmjuka densamma. Detta har skett dels genom att minska antalet taxeområden, d. v. s. genom att slå tillsammans närbelägna områden med varandra.

dels genom att flytta över stationer från ett taxeområde till ett annat, dels slutligen genom att medge avgiftsfria samtal (buffertsamtal) mellan vissa bestämda stationer, belägna å ömse sidor om en taxeområdesgräns. Det kan nämnas, att antalet taxeområden successivt har nedbringats från 274 till 235.

Hela frågan om taxeområdesindelningen har emellertid numera till följd att den påbörjade automatiseringen även av mellanortstrafiken kommit i ett helt nytt läge. Efter genomförd automatisering även av den kortväga rikstrafiken erhåller man nämligen möjlighet till ett betydligt smidigare förfaringssätt än som kan tillämpas vid manuell expedition av dessa samtal. Genom införandet av automatisk tidsräkning och markering av samtalen å abonnenternas samtalsräknare möjliggöres nämligen en differentiering av taxorna på grund av den använda tiden för samtalet på ett helt annat sätt än som kan ske vid manuell expedition av samtalen. Till följd av att kostnaderna för den manuella betjäningen bortfalla, kan man också samtidigt hålla lägre taxor mellan närbelägna taxeområden. Den stora skillnaden mellan "avgiftsfria" samtal och rikssamtal med en periodavgift av 20 öre kan härvid avsevärt reduceras.

För närvarande tillämpas här ovan skisserade nya taxesystem på försök inom ett fullständigt automatiserat område omkring Borås. Å distanser, där för närvarande utgår en avgift av 20 öre för 3 minuters samtal, är avgiften vid nuvarande försöksdrift 3 å 4 öre för ett samtal av samma längd. Det har dock visat sig att denna ersättning till telegrafverket är väl låg, varför det är troligt att samtalsperiodens längd måste minskas. I mån av automatiseringsarbetets fortgång kommer samma system även att införas i andra delar av landet. Med bibehållen manuell expedition är det däremot icke möjligt med ekonomisk drift att nedsätta eller helt befria abonnenterna från nu utgående periodavgifter.

Av vad ovan blivit anfört framgår, att telegrafstyrelsen målmedvetet strävat efter att och även lyckats nedbringa telefonkostnaderna och öka förmåner för landsbygdens telefonabonnenter. Det måste emellertid understrykas, att det av både tekniska och ekonomiska skäl är nödvändigt att härvidlag gå fram steg för steg. Frikretsutvidgningar innebära exempelvis helt eller delvis oräntabla kapitalinvesteringar av betydande storlek, som icke böra och hittills icke heller ha bekostats med lånemedel, utan som ha bestritts med medel ur telegrafverkets förnyelsefond. Kostnaderna för övertagandet av de ledningar, som efter avslutandet av arbetena på införandet av 2 km frikrets vid alla telefonstationer, ännu komma att återstå utanför frikretsgränserna, kunna sålunda för närvarande uppskattas till en engångskostnad av 12 å 15 miljoner kronor samt en årskostnad på c:a 2,000.000 kronor, med vilket senare belopp verkets överskott skulle minskas.

Telegrafstyrelsen är emellertid, såsom tidigare vid upprepade tillfällen och senast i skrivelse till riksdagens statsutskott den 10 mars 1939 framhållits, livligt intresserad av förbättringen av landsbygdens telefonförhållanden och betraktar främjandet av en dylik utveckling som en av sina viktigaste uppgifter. Styrelsen skulle därför gärna sett, att det varit möjligt nu framlägga ett förslag att övertaga återstoden av abonnenter tillhöriga ledningar, men har måst avstå därifrån, dels därför, att det under nuvarande förhållanden icke är lämpligt att genom direkta åtgärder framkalla en ytterligare stegring av verkets anläggningsverksamhet med därav följande ökade kapitalbehov,

dels ock därför, att sannolikheten talar för att såväl den rådande knappheten på de flesta materialier — ej endast koppar och bly utan till och med järn och trä — som transportsvårigheterna kunna väntas bliva än mera utpräglade.

Ehuru det är telegrafstyrelsens avsikt att i fortsättningen liksom hittills söka tillmötesgå alla rimliga anspråk på förbättring av landsbygdens telefonförhållanden i den mån verkets ekonomi, arbetskapacitet och tillgångar på materiel det medgiver anser sig styrelsen av skäl, som ovan sagts, under nuvarande förhållanden icke kunna tillstyrka att särskilda åtgärder i motiönens syfte nu åläggas telegrafverket.

Stockholm den 14 mars 1941.

KUNGL. TELEGRAFSTYRELSEN

Helge Ericson

J. Alfred Lundgren

/H. Heimbürger
